

بررسی نگرش‌ها نسبت به تحولات رفتاری زیست جنسی متأثر از ابژگی زنان در فضای مجازی

حمیده حسین‌زاده^۱، محبوبه موسیوند^۲، شهین قربانی^۳

^۱ کارشناسی ارشد رشته مطالعات زنان گرایش زن و خانواده، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه الزهرا (س)،
تهران، ایران

hi.hosseinzadeh@gmail.com

^۲ استادیار گروه مطالعات اجتماعی و توسعه، عضو هیئت علمی پژوهشکده زنان دانشگاه الزهرا (س)، تهران،
ایران

m.moosivand@alzahra.ac.ir

^۳ دانشجوی کارشناسی ارشد رشته مطالعات زنان گرایش زن و خانواده، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه الزهرا
(س)، تهران، ایران

hana.qorbani@gmail.com

چکیده

یکی از وسایل ارتباط جمعی که از اهمیت و تأثیرگذاری بالایی برخوردار است، پلتفرم اینستاگرام می‌باشد که در عصر امروز به‌طور گسترده‌ای فراگیر شده و مورد استقبال قرار گرفته است؛ از این رو این مطالعه با هدف بررسی نگرش‌ها نسبت به تحولات رفتاری زیست جنسی متأثر از ابژگی زنان در فضای مجازی به روش کیفی صورت گرفته است؛ نمونه‌ی هدف ۱۱ خانم ۱۶ تا ۳۵ بوده است، که جمع‌آوری اطلاعات از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته صورت پذیرفته است. نتایج شامل چهار مضمون اصلی شامل نگرش‌های جنسی، جامعه‌پذیری رفتاری، سایبرسکس و آواتاریسم و ایماژ بدنی است، نتایج نشان داد که علاوه بر استفاده از محتواهای تولید شده توسط دیگران که به‌آسانی و راحتی قابل دسترس است، هر شخص می‌تواند تولیدات تصویری و شخصی خود را با دیگران جهت استفاده به اشتراک بگذارد و درک افراد از جهان پیرامون تحت تأثیر تصاویری است که از طریق رسانه‌های گوناگون در ذهنشان شکل می‌گیرد و از طریق مشاهده‌ی آن می‌توان به بخشی از رویاها، ارزش‌ها، ایدئولوژی‌ها و کاستی‌های موجود در جامعه دست یافت.

کلمات کلیدی: زیست جنسی، تحولات رفتاری، ابژگی، شبکه‌های اجتماعی.

۱ مقدمه و بیان مسئله

قدیمی‌ترین و مهم‌ترین گروه اجتماعی تحت عنوان واحد بنیادین جامعه و کانون اصلی رشد و تعالی انسان، خانواده است؛ خانواده از نظر کارکردی هم می‌تواند به گونه‌ای موثر باشد، که قوه‌ی عاقله‌ی اعضای آن را

در یک نظام دانشی خاص و تحت مآثر فرهنگی، تاریخی و بومی قرار دهد و هم می‌تواند به گونه‌ای عمل نماید که هر عضوی آنچنان که مطلوب خود می‌داند، ارزش‌ها را به نحوی از انحاء تئوریزه کند و تناقضات رفتاری و مبنایی پدیدار گردد، که در نهایت نیازمند بازفهم و بازتفسیری از خانواده، ملزومات آن و بررسی و تحلیل تغییرات اجتماعی پیرامونی آن باشیم. در میدانی که صحنه‌ی تفکر عمیق، از نسل امروزی بر اثر عصبیت‌های بی‌بنیاد و تجربه‌ی غریبه و غریبه‌ی حاصل از سیطره‌ی رسانه‌ای و شبکه‌های اجتماعی گرفته شده است و انقطاع و گسست را شاهد هستیم، درک واقعیت یا پندار بودن تغییرات اجتماعی بر محور خانواده کمی مشکل است، و نمی‌توان گفت با مسئله‌ای بسیط و ساده مواجه هستیم. در سال‌های اخیر بررسی‌ها و تحلیل تغییرات خانواده از طریق تحقیقات مختلف حاکی از آن است، که رسانه‌های دیداری و شنیداری، نقش به‌سزایی در این تغییرات و احیاناً چالش‌ها داشته است، از جمله این تغییرات که در پژوهش‌های متفاوت مطرح شده است: بی‌اعتمادی زوجین به یکدیگر (حاج‌محمدی، ۱۳۹۶)، هرزه‌نگاری (شهرکی‌محمدی، ۱۳۹۵)، تغییر سبک‌زندگی (حسین‌پور و مومنی، ۱۳۹۶)، کاهش ارتباطات خانوادگی (انصاری و همکاران، ۱۳۹۷)، تغییر سلیقه در نوع پوشش (فرقانی و مهاجری، ۱۳۹۶) محو هویت اسلامی در بستر فضای مجازی و جهانی شدن (الوندی و نایی، ۱۳۹۱) کاهش ارتباط فرد با خانواده، افزایش احساس تنهایی و افسردگی (زندوانیان و همکاران، ۱۳۹۲) نقض مالکیت فکری در فضای مجازی (شفیعی و دهقان‌چناری، ۱۳۹۸) افت تحصیلی دانش‌آموزان (جعفرپور، ۱۴۰۰) تمایل به مدگرایی (فرخ‌نیا و لطفی، ۱۳۹۰) چالشی‌شدن فضای تعلیم‌وتربیت فرزندان در عین کارکردهای ارتباطی و ابزاری فضای مجازی (ترابی‌زاده، ۱۳۹۹) و... می‌باشد، که هر کدام از این تحقیقات خود شاهی بر این مدعاست که افزایش استفاده از فضای مجازی در کنار مزایایی که دارد همچون: همدلی اجتماعی دانشجویان (مصلحی‌نیک و حاجیانی، ۱۳۹۵) ارتقاء جایگاه زنان از طریق حس استقلال و اعتمادبه‌نفس (مجیدی‌قهرودی و آذری، ۱۳۸۹) افزایش تعاملات اجتماعی زنان از طریق ایجاد فرصت‌های ارتباطی و اطلاعاتی (امیرمظاهری و ایرانشاهی، ۱۳۸۸) و... منجر به گونه‌گی و تغییراتی در ساختار و ماهیت نظام خانواده شده است.

از این‌رو گسترش دامنه‌ی استفاده از فضای این شبکه‌ها، آسیب‌های احتمالی و لزوم نظارت و فراهم‌سازی بسترها و زیرساخت‌های امن‌تر، بر ضرورت این مطالعه افزود، در این مقاله محققین با پرداختن به چهار پیچ اینستاگرامی ساسان حیدری (معروف به ساسی‌مانکن)، امیرحسین مقصودلو (معروف به امیرتتلو)، پویان مختاری و ندا یاسی سعی بر شناخت واکنش‌های کاربران این پیج‌ها نسبت به محتوای نشر شده که غالباً با برساختگی بدن زنانه همراه است و همین‌طور بررسی چگونگی تاثیرگذاری و تاثیرپذیری آن‌ها دارند، بر همین نظر، در پژوهش حاضر ضمن بررسی محتوای پیج‌های مذکور، به سؤالات زیر پاسخ داده می‌شود:

- آیا ابژگی زنان در فضای مجازی نگرش‌های جنسی و جنسیتی را تقویت کرده است؟
- نحوه‌ی مواجهه‌ی آن‌ها با محتوای جنسی و مسائل مرتبط با آن چگونه است؟
- آیا ابژگی زنان در فضای مجازی منجر به جامعه‌پذیری رفتاری بیشتر در سایر زنان جامعه شده است؟
- آیا ابژگی زنان در فضای مجازی منجر به نارضایتی از وضعیت جسمانی و ظاهری زنان شده است؟

۲ پیشینه تحقیق

از آن جایی که بحث تحولات زیست جنسی متأثر از ابژگی زنان در بستر فضای مجازی شامل مفاهیم گسترده‌ای می‌باشد، سعی شده است، مقالات در دسترس و مرتبط که وجوه ذکر شده را شامل شود، مورد بررسی قرار گیرند. عموم تحقیقات به بیان پیامدهای مثبت و منفی فضای مجازی پرداختند و کمتر تحقیقی اختصاصاً بحث زنان را بررسی کرده است و یا پیامدها و نگرش‌های مرتبط با ابژگی زنان در فضای مجازی را مورد واکاوی قرار داده است، با این وجود در این بخش ضمن بررسی تحقیقات پیشین به نقاط متمایزکننده‌ی پژوهش حاضر نسبت به پیشینه‌ها پرداخته می‌شود. پرور و همکاران (۱۳۹۸)؛ در پژوهشی با عنوان «فضای مجازی و مانکن شدن کاربران (تحلیل نشانه‌شناختی چالش مانکن)» شش ویدیوی ایرانی و خارجی از یوتیوب انتخاب و از طریق تحلیل نشانه‌شناسی رولان بارت به تحلیل آن‌ها پرداخت. نتایج حاصل از تحلیل‌ها نشان داد که مصرف نمایشی، نمایش تن‌آسایی، نمایش چشمگیر و ... مهم‌ترین دلایل و عوامل ترغیب کاربران به مشارکت در چالش‌ها بوده است. انصاری و همکاران (۱۳۹۷)، با هدف بررسی تأثیر فضای مجازی بر فرهنگ شفاهی افراد در خانواده‌ها تحقیقی با عنوان «تحلیل جامعه‌شناختی تأثیر استفاده از فضای مجازی بر فرهنگ شفاهی: مورد مطالعه شهر اصفهان» انجام دادند، نتایج حاکی از آن بود که کیفیت و کمیت استفاده از فضای مجازی بر فرهنگ شفاهی خانواده‌ها اثرگذار می‌باشد، به طوری که این کمیت و کیفیت منجر به کاهش ارتباط افراد در دنیای واقعی و ارتباطات رودررو می‌شود. عباسی‌شوازی و عباسی‌آتشگاه (۱۳۹۷)، در پژوهشی تحت عنوان «اینترنت، خانواده شبکه‌ای و زمان خانواده، چگونه تکنولوژی‌های نوین ارتباطی روابط خانوادگی را متأثر می‌کنند؟» به پیچیده‌تر شدن چالش‌های خانواده پس از نفوذ اینترنت و تکنولوژی‌های نوین ارتباطی در این نهاد مهم اشاره می‌کند. نتایج حاکی از آن بود که هیچ‌گونه ارتباط مستقیم و معناداری بین نوع و میزان استفاده از تکنولوژی‌های نوین ارتباطی با روابط خانوادگی وجود ندارد، بلکه این ارتباط از مسیر متغیرهای میانجی یعنی زمان خانواده و خانواده‌ی شبکه‌ای محقق می‌شود. فرقانی و مهاجری (۱۳۹۶)، در مقاله‌ای با عنوان «رابطه بین میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی و تغییر در سبک زندگی جوانان» به این نتیجه رسید که مولفه‌های سبک زندگی همچون تغییر سلیقه در نوع پوشش، تغییر در شیوه‌ی تغذیه، تغییر در خودآرایی با افزایش استفاده از شبکه‌های اجتماعی ارتباط معناداری دارد. در تحقیقی که حسین‌پور و عرب‌مومنی (۱۳۹۶)، تحت عنوان «تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر هویت نهاد خانواده» انجام دادند، نتایج نشان داد که بین شبکه‌های اجتماعی مجازی و هویت نهاد خانواده رابطه‌ی معناداری وجود دارد. کفاشی و پیرجلیلی (۱۳۹۵) در مقاله‌ای با عنوان «گذران اوقات فراغت زنان در فضای مجازی» به این نتیجه دست یافتند که زنان معتقدند فضای مجازی امکان کسب داده‌ها را بیشتر می‌کند، در تربیت فرزندان موفقیت بیشتری را فراهم می‌کند و ارتباط آسان با دوستان و آشنایان راحت‌تر می‌شود. با توجه به بررسی پیشینه‌ی تحقیقات صورت گرفته، مشخص شد که هر چند پژوهش‌هایی به بررسی ابژگی زنان و یا آسیب‌های فضای مجازی به صورت مجزا پرداخته است، ولی پژوهشی که مستقیماً ابژگی زنان را در فضای مجازی بصورت مطالعه‌ی موردی خصوصاً در رابطه با چهار پیچ «تتلو، ساسی‌مانکن، پویان مختاری و ندا یاسی» مورد بررسی قرار داده باشد، وجود ندارد، لذا می‌توان گفت از این حیث که گسترش بیش از پیش

فضای مجازی تحولاتی از نظر نگرشی و رفتاری و به تبع آن در زیست‌جنسی داشته است، این پژوهش حائز اهمیت است و به همین جهت انجام و نتایج آن در قالب یک مطالعه‌ی موردی، مورد بررسی قرار گرفته است.

۳ چارچوب مفهومی

اینترنت در کنار امکاناتی مثل شبکه‌های اجتماعی که به مخاطبان خود می‌دهد یک تعامل اجتماعی مجازی و فراگیر در سطح جهانی را جایگزین تعاملات محدود شده و یا از دست‌رفته‌ی انسانی می‌کند (کفاشی و پیرجلیلی، ۱۳۹۵) در رابطه با سطح اثرگذاری شبکه‌های اجتماعی شریفی‌ساعی و آزاد ارمکی (۱۳۹۱: ۱۴۸) می‌گویند، درک ما از جهان پیرامونمان تحت تاثیر تصاویری است که از طریق رسانه‌های گوناگون در ذهنمان شکل می‌گیرد و از طریق مشاهده‌ی آن می‌توان به بخشی از رویاها، ارزش‌ها، ایدئولوژی‌ها و کاستی‌های موجود در جامعه دست یافت. از این‌رو در جامعه‌ی امروز، تکنولوژی نوین ارتباطی و شبکه‌های اجتماعی علاوه بر زندگی مادی و اقتصادی مردم، بر چارچوب‌های نمادین آن‌ها نیز اثر خواهد گذاشت (حسین‌پور و مومنی، ۱۳۹۶: ۳۷). اگر به تاریخ اجتماعی در سده‌ی اخیر بنگریم، می‌بینیم که با گسترش تکنولوژی‌های دیجیتال و اینترنتی مبتنی بر دانش، به میزانی از سطحیت و نافرہیختگی شخصیتی، رفتاری و فرهنگی رسیدیم که به گفته‌ی (خسروانیان و خسروانیان، ۱۳۹۷: ۱۰-۱۲)، در عصر اطلاعات که عصر انفجار اطلاعات و در نتیجه‌ی آن آلودگی اطلاعاتی است، کسی که خواندن و نوشتن می‌داند و حتی تحصیلات دانشگاهی دارد ولی نحوه‌ی استفاده از اینترنت را نداند باسواد تلقی نمی‌شود. به بیانی دیگر در زمانه‌ای که زیست‌جنسی در چنبره‌ی ابرواژه‌ها، ابرتصاویر و ابرژانرهای ادبی-هنری بیگانه به سر می‌برد، نادیده‌انگاری تاثیر و تاثرات فرهنگی و اضمحلال ارزش‌های بومی، نه نیازهای جامعه را مرتفع می‌سازد و نه آسیب‌ها را کنترل و مدیریت می‌کند، لذا پیش از آنکه به صورت‌بندی گفتمان ابژگی زنان در فضای مجازی بپردازیم، نیاز است مستحیل شدن شخصیتی، رفتاری و فرهنگی افراد اجتماع را در سایه‌ی نفوذ مویرگی عمیق‌ترین ساحت‌های ضدارزشی در زندگی روزمره‌ی افراد را بررسی کنیم، به گفته کاستلز، فضای مجازی یک مکان نیست، یک راهرو و دالان بین مکان‌ها است. هنگام اقامت در محل خود، در فضای مجازی سفر می‌کنید و با افرادی که در مکان‌های دیگر زندگی می‌کنند، ملاقات می‌کنید، اما با استفاده از فضای مجازی، شما در دنیای گسترده‌تر دیگری در حال سیر هستید. بنابراین فضای مجازی نوعی ابرفضا و فضای ذهن است، فضایی که ما هر روز در آن دست به عمل می‌زنیم و با افراد، ایده‌ها، مکان‌ها و زمان‌های دیگر ملاقات می‌کنیم (کاستلز، ۱۳۸۴: ۴۷).

۴ روش تحقیق

در این پژوهش کیفی که از رویکرد پدیدارشناسی تفسیری استفاده شده است، به بررسی و شناخت پدیدارهای حاصل از تجربیات مشترک کاربران فضای مجازی به دور از دخالت نظری محقق در امر ذهنی مخاطب پرداخته شده است. هدف پژوهش‌های پدیدارشناسی، رسیدن به فهم عمیق‌تری از نمودها یا ظهوریت چیزها، ماهیت و معانی تجارب روزانه دیگران از پدیده‌ها می‌باشد (سلیمی و شریفی، ۱۳۹۴). از همین‌رو آن چه در این پژوهش بررسی می‌شود، توصیفات طرح شده‌ی ۱۱ نفر از زنان ۱۶-۳۵ ساله‌ای است که به طور روزانه با بهره‌گیری

جدول ۱: سیمای مصاحبه‌شوندگان

اسم	سن	تحصیلات	شغل	میزان استفاده	وضعیت تاهل
محدثه	۲۶	فوق دیپلم	خانه‌دار	۸ ساعت	متعهد به یک رابطه
نگین	۲۹	لیسانس	آزاد	۳ ساعت	مجرد
عارفه	۲۶	دیپلم	خانه‌دار	۷ ساعت	متاهل
سارا	۲۷	لیسانس	آزاد	۶-۷ ساعت	متعهد به یک رابطه
فاطمه	۳۵	لیسانس تربیت بدنی	خانه‌دار	۴ ساعت	متاهل
زهرة	۲۷	ارشد حقوق	دانشجو	۶ ساعت	مجرد
الهام	۲۲	دیپلم	مغازه‌دار	۳-۴ ساعت	مجرد
کوثر	۲۹	دیپلم	مشاور پوست و مو	۵ ساعت	متاهل
یلدا	۲۴	کارشناسی حسابداری	آموزش موتورسواری به بانوان در بیست	۱۰ ساعت	متعهد به یک رابطه
فائزه	۳۰	لیسانس	خانه‌دار	۷ ساعت	مجرد
مهديه	۱۶	سوم دبیرستان	دانش آموز	۲ ساعت	مجرد

از محتوای تولید شده در ۴ پیج اینستاگرامی مذکور، تجربه‌ی مشترکی در استفاده از فضای مجازی دارند، روش کاربردی برای جمع آوری داده‌ها در این پژوهش، بهره‌گیری از مصاحبه‌ی نیمه‌ساختاریافته‌ای است که مجموعه‌ای از سؤالات باز را شامل می‌شود و با استفاده از روش هدفمند انتخاب شده‌اند. ملاک‌هایی که برای انتخاب نمونه‌ها در نظر گرفته شد، شامل: ۱- فعالیت و وقت‌گذرانی زیاد در فضای مجازی خصوصاً اینستاگرام، ۲- دنبال کردن و شناخت کامل پیج‌های مورد مطالعه، ۳- کامنت‌هایی که در واکنش به پست‌های این ۴ پیج گذاشته می‌شد؛ از این رو ابتدا نمونه‌هایی انتخاب شدند که با شناخت قبلی، ملاک‌های مد نظر را داشتند و یا با معرفی از طریق دوستان که از پیش در جریان موضوع مصاحبه قرار گرفته بودند، برای مصاحبه آماده شدند و از طرفی برخی از مصاحبه‌شونده‌ها، از طریق کامنت‌هایی که زیر پست‌های این ۴ پیج گذاشته بودند، شناسایی شدند. پس از مشخص شدن نمونه‌ها، مصاحبه‌کننده به انجام مصاحبه‌ها پرداخت، که مصاحبه‌ها در آن با رضایت کامل نمونه‌های شرکت‌کننده به‌طور متوسط ۳۰ الی ۵۰ دقیقه صورت گرفت. در ابتدای کار به جهت ارتباط‌گیری مناسب‌تر با مشارکت‌کننده، سؤالات زمینه‌ای پرسیده شد، که پس از آن که ارتباط‌گیری مثبت‌تری بر فضای بین مصاحبه‌گر و شرکت‌کننده ایجاد شد، به سؤالات اصلی پرداخته شد.

۵ یافته‌ها

در این پژوهش در مجموع از ۱۱ نفر از کاربران زنی که در بازه‌ی سنی ۲۲ تا ۳۰ سال بودند، مصاحبه انجام شد. با توجه به اطلاعات به‌دست‌آمده مشخص شد که اکثر مصاحبه‌شوندگان به میزان زیادی از اینترنت و فضای مجازی استفاده می‌کنند و بعضاً خود را معتاد به این فضا می‌دانند. به منظور بررسی سؤالات تحقیق، پرسش‌هایی در طیفی از مسائلی که رشد نگرش‌های جنسی، جامعه‌پذیری رفتاری، ایماژ بدنی و ... را بررسی می‌کند، پرسیده شد.

جدول ۲: مقوله‌بندی تأثیرات فضای سایبرسکس بر خانواده‌ها

مقوله‌های اصلی	مقوله‌های فرعی	مقوله‌های جزئی
رشد نگرش‌های جنسی	تمایلات دگرپاشانه - تمایلات هم‌باشی - رابطه نامشروع با جنس مخالف - رشد نگرش‌های جنسی - سوء استفاده‌ی جنسی از زنان	گفت‌وگو درباره‌ی نحوه مواجهه با نیازهای جنسی به صورت شوخی و طنز - خودارضایی - تجربه یک رابطه عاطفی و دوستی با جنس مخالف - عادی شدن ایجاد رابطه با جنس مخالف - برطرف شدن نیازهای فرد به جنس مخالف در طول رابطه - رابطه‌ی جنسی با هم‌جنس برای کسب تجربه
جامعه‌پذیری رفتاری	تغییر سبک پوشش - میزان حضور زنان در فضای سایبرسکس - تن و تنانگی - تغییر سبک زندگی و رفتاری	استفاده از زنان در صنعت تجاری سکس - استفاده از زنان در صنعت تبلیغات - ترغیب زنان به هنجارشکنی و تابوشکنی
سایبرسکس و آواتاریسم	آشکار کردن روابط با جنس مخالف - رابطه‌های جدید و تشکیل زندگی مجازی و خارج از عرف	تنوع‌طلبی، سرگرم‌سازی، زندگی دوم، نفوذ مویرگی سایبرسکس، تفرّدگرایی
ایماژ بدنی	عدم رضایتمندی از وضعیت جسمانی و ظاهری - تقویت سرمایه‌های جنسی	افسردگی ناشی از نارضایتی از ظاهر - افزایش عمل‌های زیبایی - تقویت جذابیت‌های جنسی - تقویت مهارت‌های شناساندن خود به جنس مخالف

۱.۵ رشد نگرش‌های جنسی

الف) پارتنر جنسی باهم جنس: به‌طور کلی این موضوع در سطح جامعه وجود دارد که گفتمان‌های جدیدی در روابط اجتماعی و سبک‌های زندگی توسط رسانه‌های اجتماعی تصویر-محور در حال برساخته شدن است. محدثه ۲۶ ساله:

«حدود پارسال بود فک می‌کنم که ندا یاسی و پویان مختاری لایوهای مکرر می‌داشتن و خب افرادی که در لایوها حضور داشتن از نظر سنی متفاوت بودن، یکی از لایوهاش رو که من دیدم دو تا خانم دبیرستانی بودن که از راهنمایی باهم بودن و اون جور که اونا صحبت می‌کردن، کلاسشون اکثرشون دو به دو پارتنر جنسی هم بودن و با هم رابطه‌هایی داشتن، متأسفانه خوب فضای این لایوها برای قشر دانش‌آموزی وقتی این لایوها رو می‌بینن که همه چیز عادی شده...»

ب) بسترسازی در راستای دوستی با جنس مخالف: نمونه‌ی دیگری از این مهم از زبان نگین ۲۹ ساله:

«یادم میاد پارسال بود که ندا یاسی دیگه از خودش پستی نمی‌داشت یه دفعه یه شخصی منو تو گروهی دعوت کرد و به دلیل اینکه ایشون جواب نمی‌دادن میخواستن کمپینی راه بندازن و ایشون رو هم فالو کنن تا وقتی که قول می‌ده در این ساعت در لایو باشه بیاد و اعلام حضور بکنه و نه اینکه غیبش بزنه، خوب افراد زیادی در این گروه بودند و همینطور هی اضافه می‌شدن در این گروه، تا جایی که من یادمه جنسی نبود ولی خوب

بیشتر با هم چت می‌کردن، آشنا می‌شدن و ممکن بود با هم دیگه رابطه داشته باشن و مشخصات همدیگر رو که می‌گفتن، اصل میدادن از کجا هستن، چند سالشونه که باین کسی همشهری هستش و ... ممکن بود که منجر به رابطه هم شده باشه ...»

پ) تمایلات هم‌باشانه: تمایلات هم‌باشانه، یکی از مسائلی است که در جامعه امروزی ایرانی مورد گفت‌وگو است، که البته ناتوانی در توضیح امر و تحولات یا مفاهیم خلق‌شده‌ی جدید به عنوان یک امر اجتماعی و برساخته شده توسط گفتمان‌های مسلط، چالش‌های مسئله را نیز بیش‌ازپیش می‌کند. عارفه ۲۶ ساله می‌گوید:

«صرفاً این چهار تا پیچ نه، پیچ‌های زیادی از اینا الگو گرفتن و همینطورن، خصوصاً پویان مختاری خیلی تاثیر داره که می‌گه زندگی با جنس مخالف، بدون ازدواج هیچ اشکالی نداره، مثلاً به مدت با یه نفری باشی، بعد یه مدت می‌بینی به درد هم نمی‌خورین، بیخیالش میشی مشکلی هم نداره، همونطور ک تا الان با افراد متفاوتی رابطه داشته و مدام پارتتر عوض می‌کنه ...»

ت) رابطه‌ی نامشروع با جنس مخالف: در جامعه‌ی جنسیتی شده، زن و بدن زنانه به نوعی در مرکز توجهات مردانه صورت‌بندی می‌شود، طوری که زن نه به عنوان یک جنس و سوژه‌ی انسانی، بلکه بعنوان یک ابژه‌ی کاملاً جنسی شده به تصویر کشیده می‌شود، در این صورت است که فضای مجازی با ایجاد فرصتی برای تغییر نگرش‌ها نسبت به تعهدات خانوادگی و ارتباطی، زمینه‌ی جدیدی برای روابط فراعرفی فراهم می‌کند؛ سارا ۲۷ ساله در این زمینه می‌گوید:

«به طور غیرمستقیم همینکه اثری که روی نگرش زنان و دختران گذاشته عملاً خیلی سوءاستفاده جنسی میشه از زنان، براشون عادی‌سازی شده، که رابطه با جنس مخالف مشکلی نداره و میره ارتباط برقرار می‌کنه، چرا؟ چون از مدت‌ها قبل این پیچ‌ها رو دنبال می‌کنه و تاثیر می‌پذیره، این هم خود خانم‌ها باعث میشن که ازشون سوء استفاده بشه»

۲.۵ جامعه‌پذیری رفتاری

اصطلاحاً جامعه‌پذیری به روندی گفته می‌شود که اشخاص یاد می‌گیرند خود را با ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی سازگار و هماهنگ کنند، مهم‌ترین اهداف جامعه‌پذیری: انتقال فرهنگ از نسلی به نسل دیگر، شکل‌گیری شخصیت فردی، شکل‌گیری رسوم و عادات آرزوهای فردی، تمرکز بر ارزش و اعتقادات اساسی جامعه و کسب مهارت‌های لازم برای زندگی در جامعه است.

الف) میزان حضور زنان در فضای سایبرسکس: در اصل بدن‌نمایی زنانه در مناسبات تن‌وتنانگی در جامعه‌ی فعلی تبدیل به امری عادی شده است، و عرف اجتماعی به نوعی این‌چنین بدن‌نمایی را جزء انتظارات خود از زن می‌داند. در حقیقت بدن زن در نزد جامعه به عریانی فراخوانده می‌شود و مرد نیز به مخاطب اصلی این نمایش زنانه تبدیل شده است. فاطمه ۳۵ ساله می‌گوید:

«کسایی که در لایوشون میان معمولاً افرادی هستن که راهنمایی، دبیرستان هستن که اینا بیشتر دوست

دارن در لایوشون بیان وگرنه همه سنین ایشون رو دنبال می‌کنه و خوب وقتی این‌ها یک چالش رو میدارن خیلی‌ها در این چالش‌ها شرکت می‌کنن و وقتی که این‌ها شرکت می‌کنن فیلم‌هاشون رو براشون می‌فرستن، در استوری‌های پویان و ندا پارسال دیدم که چالش‌ها رو خود مردم اجرا می‌کردن و خیلی هم شرکت کرده بودن در حدی که خیلی استوری‌ها پر می‌شد و جا نبود و میگفتن در روزهای آتی بقیه‌ی استوری‌ها رو میزاریم»

ب) سوء استفاده‌ی جنسی از زنان: مهم‌ترین پیام پدیده‌هایی که در فضای مجازی و خصوصاً سایبرسکس خلق می‌شوند، تقلیل زنانگی به تنانگی است که بدن زن را در متن توجهات قرار می‌دهد، نگاه جنسیتی به زن و ابژگی جنسی گاهی زن را از حاشیه به متن و از متن به فرامتن می‌رساند، همچنان که در این پیج‌ها، پازل هر کدام از بلاگرها بدون زن تکمیل نمی‌شود و اساساً مشهوریت و مقبولیت این افراد به نوعی بخاطر تن زن و نه خود زن می‌باشد. زهره ۲۷ ساله:

«شاید اون خانم‌هایی که در یک‌سری کلیپ‌هاشون بازی می‌کردن، خصوصاً کلیپ‌های پویان مختاری و ساسی مانکن و خوب یسری‌ها بخوان تو این کلیپ‌ها بازی کنن شاید بهشون پیشنهاد بدن، ولی خوب درصد کمی هستن، البته صرفاً این چهار تا پیج نیست، یه پیج دیگه هم بود که اسم اون شخص رو یادم نیامد، به دوست من پیشنهاد داده بودن شما میتونی بیای خارج از کشور و ما شما رو ساپورت می‌کنیم، ممکنه که حالا اینطوری بخوان پیشنهاد بدن، که تعدادشون هم زیاد نیست البته، ولی در هر صورت ورود به این کارا داره عادی و گسترده میشه...»

پ) تغییر سبک پوشش: اهمیت پلتفرم‌های رسانه‌های اجتماعی تصویر-محور، میزان تأثیر آن بر ذهنیت افراد به عنوان یک عنصر فرهنگی است، حال اینکه این عنصر فرهنگی می‌تواند به تقویت ارزش‌های یک جامعه بیانجامد و یا وضعیتی ضد ارزش‌گونه ایجاد کند. الهام ۲۲ ساله در این زمینه می‌گوید:

«هم این پیج‌ها و هم خیلی پیج‌های دیگه میتونه بر فعالیت بیشتر دختران و زنان موثر باشه، خیلی از دخترا و زن‌های دیگه هم هستن که فعالیت این‌چنینی دارن، بیکی‌نی و لباس‌های عربی می‌پوشن، میرقصن، خیلیا هم نگاهشون می‌کنن و فالو می‌کنن و اندازه ندا یاسی هم فالوور دارن...»

۳.۵ سایبرسکس و آواتاریسم

الف) آشکار کردن روابط با جنس مخالف: از جمله روش‌های جذب مخاطب توسط شاخ‌های مجازی نمایان ساختن درونی‌ترین مسائل خصوصی با نمایش روابط خارج از عرف است، هر چند عشق و رابطه یکی از بنیادی‌ترین مسائل زندگی هر شخصی است، اما فرهنگ مصرف‌گرایی نمایشی از طریق این بسترها، ابزاری برای دریافت و نمایش الگوهای گوناگون در زمینه‌های متفاوت است. کوثر ۲۹ ساله می‌گوید:

«فضای مجازی ۹۰ درصدش همینه، خیلی روابط آزاد شده و خیلی تأثیر گذاشته، دختر پسر بیشتر با هم دوست میشن، خیلی هم عادی شده همچین چیزی، خوب اینا عادی‌سازی کردن دیگه، ندا یاسی، ساسی مانکن، پویان مختاری که کلا با دوست دخترش نیلی زندگی می‌کنه، اینجا با هم بودن و رفتن اون طرف با

همن، الانم که پویان با ریحانه پارسه هست، برادر پویان مختاری هم باز با یک زن رقاچه دوست شده، هیچ کدومشون هم نه عقدی نه چیزی، دوست پسر دوست دخترن، با هم زندگی میکنند که روی ما هم خیلی تاثیر میذاره صددرصد».

ب) رابطه‌های جدید و تشکیل زندگی مجازی و خارج از عرف: یکی از مسائل جدی و شاید وجه منفی فضای مجازی ایجاد زمینه‌ای برای روابط آزاد اجتماعی است که گاهاً در چارچوب‌هایی فراتر از عرف سنتی جامعه شکل می‌گیرد، یلدا ۲۴ ساله: «استفاده از این فضا صددرصد منجر به شکل‌گیری زندگی دوم شده، خصوصاً کسانی که این چهار نفر رو و افراد مشابه این‌ها را دنبال می‌کنن، فضای مجازی به نظر من ۸۰، ۹۰ درصد باعث میشه افراد رابطه خارج از عرف و خارج از زندگیشون داشته باشن، اگر ازدواج کرده باشن که رابطه فرازنشویی هست اگر ازدواج نکرده باشن من خیلی‌ها رو دیدم حتی ۱۳، ۱۴ ساله‌ها، مادرها همه می‌نالن، همه مشکل دارن تو خونه، دختر دوست داره یه جوری لباس بپوشه، یک جور فکر میکنه، با کیا بره بیرون، با پسر دوست بشه، بره پارک، مسافرت بدون پدر و مادر...»

۴.۵ ایماژ بدنی

الف) عدم رضایتمندی از وضعیت جسمانی و ظاهری: به طور معمول نمی‌توان گفت که شبکه‌های اجتماعی خود الگو هستند، بلکه فضای مجازی می‌تواند زمینه را جهت دسترسی آسان‌تر به الگوها فراهم نماید، در این میان الگوسازی از الگوهای زنانگی و تنانگی برتر از دید فضای مدرنیته‌ی امروزی، بستر نارضایتی از وضعیت جسمانی و ظاهری در بین افراد ایجاد خواهد شود. فائزه ۳۰ ساله: «یکی از دلایلی که هیچ وقت از ظاهر خودم راضی نبودم ترس از قضاوت شدنم که دیگران خیلی بد این کارو انجام میدن، خب یکی از دلایلی که ظاهر و قیافه خیلی مهم شده همین رسانه‌س و باعث میشه همیشه دنبال این باشم که یه جوری به خودم برسم».

ب) تقویت سرمایه‌های جنسی: شبکه اجتماعی اینستاگرام بستری را مهیا نموده که افراد در آن می‌توانند به ارائه و نمود خود در آن اقدام نمایند، از این‌رو فضای لازم از طریق این بستر جهت بازنمایی، فراهم شده که در قالب آن، الگوی تقویت سرمایه‌های جنسی به صورت مکرر تولید و بازتولید می‌شود. مهدیه ۱۶ ساله:

«خب یکی از راه‌هایی که آدم بتونه جذاب باشه عمل زیباییه، یا حداقلش اینه آدم به ظاهر خودش در هر صورت برسه این چیزیه که یاد گرفتیم، غیر از اینم نیست واقعیتش، چون الان همه چشمشون به اطرافشونه، فضای مجازی قطعاً بی‌تاثیر نبوده تو این سلیقه‌سازی».

۶ نتیجه‌گیری

ورود به عصر جدید و آغاز بکارگیری تکنولوژی‌های نوین مثل گسترش شبکه‌های اجتماعی؛ در بسترهای اینترنتی و فضای مجازی عصر جدیدی را در پیش‌روی بشر و اجتماعات و به تبع آن اجتماع کوچک خانواده

قرار داده است، به گونه‌ای که شکل جدیدی از ارتباط بین انسان‌ها و نیز بین اعضای خانواده شکل گرفته است. شکلی از ارتباط که ماهیت مخصوص به خود را دارد و می‌تواند پنهان یا آشکار باشد؛ دارای سرعت بسیار زیاد در ایجاد ارتباط و اتمام ارتباط است. قابلیت ایجاد شبکه‌ای بزرگ از طرف‌های مرتبط را دارد و این نقطه‌ی عطف، تغییر و تحول در ایجاد روابط بین انسان‌ها می‌باشد. تجربه‌ی این شکل از ارتباطات در کنار روابط قبل از آن برای افراد جذابیت‌ها و چالش‌هایی را به دنبال دارد. خانواده و اعضای خانواده که با این بستر ارتباطی با ویژگی‌های نوین و منحصر به فرد خود مواجه‌اند از چالش‌های آن مصون نبوده و همسو کردن و تطبیق این شکل ارتباط جدید با ارتباطی که در فضای سنتی خانواده آموخته‌اند، می‌تواند مسئله‌ای چالش برانگیز باشد. از نظر مستنده افراد و گروه‌های مختلف مردم از این فرصت‌ها برای کسب منفعت و مزیت بهره می‌برند که در عمل باعث ایجاد نوعی تعارض بین ارزش‌های قدیم و فنون جدید و یا تعارض بین گروه‌های طرفدار ارزش‌ها، اهداف و فنون سابق و حامیان ابزار جدید می‌گردد، که همین امر باعث بروز تعارضاتی می‌شود که توسط ابزار و فناوری‌های جدید منجر به بروز تغییرات اجتماعی و سیاسی می‌شود. در این مطالعه که چهار مقوله‌ی اصلی رشد نگرش‌های جنسی، جامعه‌پذیری رفتاری، سایبرسکس و آواتاریسم و ایماژ بدنی به دست آمد، اهمیت مطالعه فضای مجازی و بررسی آسیب‌های احتمالی و پیامدهای استفاده از آن شفاف‌تر شد. در همین راستا می‌توان گفت که نتایج این پژوهش با مطالعاتی که اسلامی و جهانگیر (۱۳۹۶)، فرخ‌نیا و لطفی (۱۳۹۰)، معمار و همکاران (۱۳۹۱)، پرور و همکاران (۱۳۹۸) و حسین‌پور و عرب‌مومنی (۱۳۹۶)، انجام دادند، همسو بوده است؛ مطالعاتی که آسیب‌هایی چون اختلال در شکل‌گیری شخصیت افراد، تعارض در ارزش‌ها و هنجارها، سواستفاده‌های جنسی، کاهش روابط دوستانه و خانوادگی، نمایش الگوهای غلط فرهنگ‌های بیگانه، دلزدگی از فرهنگ خودی و بروز و ظهور ناهنجاری‌های فرهنگی را برمی‌شمرد. براساس پژوهش صورت گرفته و مضامین استخراج شده، واقعیت اینستاگرام نشان می‌دهد کاربران زیادی در این پلتفرم تمایل نسبتاً زیادی برای نمایش خود با هر نوع پوششی و گاهاً حتی بدون پوشش دارند که معمولاً از فعالیت‌های روزمره و اکثر اوقات از فعالیت‌های آنلاین در لحظه، جهت گرفتن بازخورد از طریق کامنت و لایک تصاویر و فیلم‌های کوتاهی به اشتراک می‌گذارند. اهمیت مطالعه‌ی این شبکه‌ها این است که کاربران با تبدیل شدن به یک تولیدکننده و مصرف‌کننده محتوا آن‌چنان توان اثرگذاری و معنادگی پیدا می‌کنند که با استفاده از امکانات اینستاگرام آنچه را دوست دارند، تایید می‌کنند و آنچه را دوست ندارند و مطلوبشان نیست را به نحوی از انحاء تئوریزه می‌کنند، در همچین فضایی است که بدن علاوه بر اینکه ویژگی‌های جدید و ویژه‌ای پیدا می‌کند، باعث می‌شود افراد صورت‌بندی جدیدی در مواجهه با بدنشان داشته باشند (راودراد و گیشنیزجانی، ۱۳۹۶). که معمولاً بصورت رضایت یا عدم رضایت از ظاهر مادی و جسمانی نمود پیدا می‌کند. لذا این امر مهم است که بررسی کنیم، آیا شعائر بی‌محتوا یا توهمی که منجر به کاهش درک مفهومی در افق مبنایی ما می‌شود و اصول و خط مشی‌گذاری‌ها را وادار به کنش در افق دیگری می‌کند، نجات‌بخش در بن‌بست‌ها، کنج نشینی‌ها، بست‌نشینی‌ها و تحقیرشدگی‌های نسل امروز خواهد بود یا خیر؟ به همین جهت، تنوع و تفاوت‌ها، قبض و بسط‌ها، جزومدها، زیروزیر شدن‌های وجودی در موضوع تحولات خانواده و مهم‌تر از آن ابژگی زنان در بستر شبکه‌های اجتماعی را قبل از آنکه مورد بحث و تحلیل قرار دهیم، باید مورد کشف و شناخت عمیق قرار داد، چرا که تفکر و ارائه‌ی راهکار در خلاء، بدون شناخت مسئله امری

سودمند نخواهد بود؛ که این مهم، از جمله مهمترین اهداف این پژوهش بوده است.

مراجع

- [۱] انصاری، ابراهیم، کیانیور، مسعود، و عطایی، پری (۱۳۹۷). تحلیل جامعه شناختی تأثیر استفاده از فضای مجازی بر فرهنگ شفاهی (مورد مطالعه: شهر اصفهان). جامعه‌شناسی کاربردی (مجله پژوهشی علوم انسانی دانشگاه اصفهان)، ۲۹(۱) (پیاپی ۶۹)، ۱۸-۴۰.
- [۲] اسلامی، علی، و جهانگیر، زهرا (۱۳۹۶). شبکه‌های اجتماعی مجازی، آسیب‌شناسی روانی و فرهنگی در خانواده. کنفرانس بین‌المللی فرهنگ آسیب‌شناسی روانی و تربیت.
- [۳] الوندی، هومن، و نایی، محسن (۱۳۹۱). بررسی رابطه هویت اسلامی، فضای مجازی و جهانی شدن. مطالعات رسانه‌ای، ۱۷(۱۹)، ۳۵-۴۳.
- [۴] امیر مظاهری، امیر مسعود، ایرانشاهی، اعظم (۱۳۸۸). «چالش‌های تعامل اجتماعی زنان ایرانی در فضای مجازی از دید زنان فعال در فضای مجازی». مطالعات رسانه‌ای، ۱۵(۱) (پیاپی ۸).
- [۵] پرور، مهدی، عباسی شوازی، محمدتقی، و حمیدی زاده، احسان (۱۳۹۸). فضای مجازی و مانکن‌شدگی: تحلیل نشانه‌شناختی چالش مانکن. مطالعات فرهنگی و ارتباطات، ۱۵(۵)، ۱۵۳-۱۷۷.
- [۶] ترابی زاده، سمیه (۱۳۹۹). تأثیر فضای مجازی بر تعلیم و تربیت رسمی. پژوهشنامه اورمزد، ۵۱ (ضمیمه شماره ۲)، ۹۷-۱۱۴.
- [۷] جعفرپور، محبوبه (۱۴۰۰). بررسی تأثیر فضای مجازی بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان پسر، مطالعات روانشناسی و علوم تربیتی، ۴(۲۳)، ۴۰-۲۵.
- [۸] حاج‌محمدی، فرشته، حاج‌محمدی، سمیرا (۱۳۹۶). تأثیرات اخلاقی استفاده از فضای مجازی بر پیوند زناشویی و روابط فرزندان در خانواده. فصلنامه علمی-پژوهشی مطالعات اخلاق کاربردی، ۱۳(۵۰)، ۱۱-۳۷.
- [۹] حسین‌پور، جعفر، و عرب‌مومنی، علی (۱۳۹۶). تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر هویت نهاد خانواده. برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، ۸(۳۲)، ۳۳-۶۰.
- [۱۰] خسروانیان، سجاد؛ خسروانیان، نجمه (۱۳۹۷). تفکر انتقادی و سواد رسانه: با تأکید بر آموزه‌های سواد رسانه‌ای، نشر: پشتیبان، چاپ یکم.
- [۱۱] راودراد، اعظم، و گیشنیزجانی، گلنار (۱۳۹۶). گونه‌شناسی الگوهای بازنمایی بدن رسانه‌ای کاربران ایرانی در اینستاگرام. مطالعات رسانه‌های نوین، ۳(۱۰)، ۲۵۹-۳۰۴.
- [۱۲] زندوانیان، احمد، حیدری، مریم، باقری، ریحانه، و عطارزاده، فاطمه (۱۳۹۲). آسیب‌های فضای مجازی بین دانش‌آموزان دختر. مطالعات فرهنگ - ارتباطات، ۱۴(۲۳) (مسلسل ۵۵)، ۱۹۵-۲۱۶.
- [۱۳] سلیمی، محمدرضا، و شرفی، روح‌انگیز (۱۳۹۴). بررسی ساختار و ابعاد روش تحقیق کیفی پدیدارشناسی. کنفرانس بین‌المللی علوم انسانی، روان‌شناسی و علوم اجتماعی.
- [۱۴] شفیعی، فروزنده؛ دهقان چناری، مجید (۱۳۹۸). بررسی نقض مالکیت فکری در فضای مجازی، قانون‌یار، ۳(۱۰)، ۹۴-۱۳۴.
- [۱۵] شریفی‌ساعی، محمدحسین؛ آزادارمکی، تقی (۱۳۹۵). تغییرات، چالش‌ها و آینده خانواده ایرانی، ناشر: موسسه تیسسا ساغر مهر.
- [۱۶] شهرکی محمدی، آریتا (۱۳۹۵). باتلاق مجازی: نگاهی به جنبه‌های منفی استفاده از فضای مجازی. کنفرانس بین‌المللی وب‌پژوهی.

- [۱۷] عباسی شوازی، محمد تقی، عباسی آتشگاه، پروین (۱۳۹۷). اینترنت، خانواده شبکه‌ای و زمان خانواده؛ تأثیر تکنولوژی‌های نوین ارتباطی بر روابط خانوادگی. مطالعات رسانه‌های نوین، ۴(۱۴)، ۳۳-۶۵.
- [۱۸] فرقانی، محمدمهدی، و مهاجری، ربابه (۱۳۹۷). رابطه بین میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی و تغییر در سبک زندگی جوانان. مطالعات رسانه‌های نوین، ۴(۱۳)، ۲۵۹-۲۹۲.
- [۱۹] فرخ نیا، رحیم، و لطفی، اعظم (۱۳۹۰). بررسی تأثیر فضای مجازی اینترنت بر مدگرایی. مطالعات فرهنگی و ارتباطات، ۷(۲۲)، ۹۵-۱۱۸.
- [۲۰] کفاشی، مجید، و پیرجلیلی، زهرا (۱۳۹۵). گذران اوقات فراغت زنان در فضای مجازی (شهر تهران سال ۱۳۹۴). زن و جامعه (جامعه‌شناسی زنان)، ۷(ویژه نامه)، ۱۰۵-۱۲۳.
- [۲۱] کاستلز، م. و اینس، م. (۱۳۸۴). گفتگوهایی با مانوئل کاستلز، ترجمه: چاوشیان، م.، تهران: نشر نی.
- [۲۲] مصلحی نیک، فائزه، و حاجیانی، ابراهیم (۱۳۹۶). بررسی تأثیر فضای مجازی بر همدلی اجتماعی دانشجویان. راهبرد اجتماعی فرهنگی، ۶(۲۲)، ۳۳۱-۳۵۵.
- [۲۳] معمار، ثریا، عدلی پور، صمد، و خاکسار، فائزه (۱۳۹۱). شبکه‌های اجتماعی مجازی و بحران هویت (با تأکید بر بحران هویتی ایران). مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، ۱(۴)، ۱۵۵-۱۷۶.
- [۲۴] مجیدی قهرودی، نسیم، و آذری، فاطمه (۱۳۸۹). بررسی نقش اینترنت در ارتقای جایگاه زنان. پژوهشنامه زنان، ۱(۲)، ۸۷-۱۰۹.